

STATSMINISTER GRO HARLEM BRUNDTLAND

REDEGJØRELSE OM AKTUELLE POLITISKE SAKER
TORSDAG 29. AUGUST KL. 1600, STASJONSJEFMØTET 1991

1. INNLEDNING.

Dere som nå kommer hjem midt under en hektisk kommunevalgkamp og ser opphissede debattprogrammer med åtte forskjellige politiske partier, kan vel få et litt skjevt bilde av vår politiske hverdag. Den våren vi har bak oss, var ikke preget av større dramatik og mindre samarbeid enn vanlig i norsk politikk. Snarere tvert i mot. Omfattende saker, slik som den store skattereformen, er blitt vedtatt med støtte fra de fleste partier. I sak har det - på tross av debatten i sommer - vært bred tilslutning til Regjeringens opplegg for Europa-politikk og EØS-forhandlinger.

Samtidig som det er enighet om flere forhold, er det på mange måter et mer komplisert mønster for samarbeid og konflikter i norsk politikk enn før. Den enkle blokk-delingen er mindre dekkende, og samarbeidsformene varierer fra sak til sak. Samtidig som tyngdepunktet for den økonomiske politikk og en rekke andre saker er forankret i et praktisk og uformelt samarbeid mellom Arbeiderpartiet og mellompartiene, ser vi også at viktige enkeltsaker løses ved samarbeid mellom Arbeiderpartiet og Høyre.

Norge står på mange måter oppe i en vanskelig og alvorlig tid. Sterkere enn på lenge er vår avhengighet av verden omkring oss blitt demonstrert.

Internasjonale tilbakeslag - også på grunn av Gulf-krigen - har sammen med våre egne gjelds- og finansproblemer gitt

rekordhøy arbeidsledighet. Til tross for mer omfattende tiltak fra Regjeringens side enn noen gang før, og til tross for at ledigheten er større og stiger mer i andre land, må vi fastslå at Norge ikke lenger er en øy med full sysselsetting i et hav av arbeidsledighet. Ledigheten er blitt et reelt problem som angår stadig flere enkeltpersoner og familier, noe som opptar Regjeringen mer enn noe annet.

Norges forhold til Europa, dramatiske begivenheter i vårt største naboland og situasjonen for de ledige kaller på erkjennelse av oppgavens alvor. Det kaller på samarbeid og nasjonalt samhold, - og er lite egnet for parti-politiske markereringer, slik vi har sett tendenser til de siste ukene. Arbeiderpartiet har også verdier og interesser å ivareta. Som landets største parti og som regjeringsparti føler vi nok likevel - mer enn andre - et ansvar for å finne nasjonale og samlende løsninger.

Det viktigste spørsmål i denne valgkampen og ellers i høst, er spørsmålet om hvordan vi best kan sikre en effektiv politisk styring. Det er mange forhold i menneskers liv og i økonomien, de politiske myndigheter ikke kan styre i detalj. Men muligheten for å påvirke samfunnsutviklingen er avhengig av vilje og evne i vårt demokrati til å fastlegge viktige rammer og holde fast ved disse selv om det blir debatt og kritikk. Spørsmålet blir derfor om vi ønsker at Regjering og Storting skal samle seg om visse hovedlinjer for å ivareta landets og folkets interesser - i forhold til andre land og i forhold til problemene i norsk økonomi - eller om vi skal la politikken domineres av at partiene kjøre enkeltsaker i en evig og ofte helt uoversiktlig kamp mellom grupper og partier om både små og store spørsmål.

For Arbeiderpartiet er sammenhengen mellom nasjonal og lokal politikk avgjørende i den pågående kommunevalgkamp. Vi kan ikke løse oppgavene i lokal-samfunnene uten at vi nasjonalt tar ansvar for at kommuner og fylkeskommuner har et skikkelig

økonomisk arbeidsgrunnlag.

2. REGJERINGSSITUASJONEN

La meg minne om at det er et ikke-sosialistisk flertall i Stortinget. Arbeiderpartiet var fullt innforstått med at det ble en borgerlig regjering, dersom disse partier ble enige om hvordan flertallet skulle brukes. Det var sammenbruddet for tre-parti-regjeringen Syse, - de tre partiers egen erkjennelse av at de ikke sammen kunne ivareta landets interesser i forhandlinger om Norges forhold til Europa - som førte til skiftet. Partier som tilsammen utgjør et flertall i Stortinget ba Arbeiderpartiet danne regjering.

De samtaler om det politiske grunnlag vi hadde med parlamentariske ledere for andre partier, viste at vi kunne få tilslutning til hovedtrekkene i vår politikk. Og dette grunnlag er blitt bekreftet ved at vi har fått tilslutning i Stortinget i alle hovedsaker. Det er faktisk en imponerende liste over konkrete saker fra vårt eget program som vi har fått gjennom. Det gjelder ikke minst tiltak for barn og unge og miljøpolitiske saker, men også de viktigste saker i økonomisk politikk og forholdet til andre land.

Så langt har vi ikke hatt vanskeligheter med å ta ansvar for de vedtak Stortinget har fattet på grunnlag av Regjeringens forslag. Men vi kan ikke utelukke at det kommer situasjoner eller saker der det kan bli anderledes. Da kan det være nyttig at både de som er på Stortinget og de som er utenfor tenker gjennom de mulige alternativer. En ny tre-parti-regjering virker fjernere enn noen gang, med et Senterparti som helt klart har tatt stilling i sitt forhold til Europa, og et Høyre som ikke kan vente med å sette EF-medlemskapet på dagsorden. Alternativet til den nåværende regjering vil i første rekke være smale mindretalls-regjeringer enten av Høyre eller av mellompartiene. Dessverre vil de være lite handlekraftige, både for Norges forhold til andre land og i den økonomiske politikken.

Stortinget er valgt fram til 1993. Arbeiderpartiet kan ikke melde seg ut og la være å ta ansvar. For Arbeiderpartiets del har vi klart de beste muligheter for å øve innflytelse på samfunnsutviklingen ved å være i Regjeringsposisjon, men ikke for enhver pris, slik enkelte av og til tror.

3. POLITIKK FOR ØKT SYSSELSETTING.

- A. ÅRSAKENE TIL LEDIGHETEN

Når det gjelder arbeidsledigheten, finnes det ingen raske og enkle løsninger. Bare gjennom en omfattende og systematisk innsats, og et bredt samarbeide mellom arbeidslivets organisasjoner, de politiske partier, myndigheter på alle plan, bedrifter og enkeltpersoner kan vi makte å gjenreise den fulle sysselsetting i Norge.

Dagens høye ledighet har mange og dype røtter, både i utviklingstrekk i vårt eget land og i det internasjonale samfunn. Vest-Europa har etter krigen hatt sterkere økonomisk vekst enn noen gang før i historien. Med teknisk framgang og stadig friere handel, var det lett å forene økende lønn og levestandard med lav arbeidsledighet.

Oljepris-sjokket og konkurransen fra nye industriland førte Europa ut i dyp økonomisk krise. Siden midt på 70-tallet har en arbeidsledighet på 7-10 prosent vært vanlig i mange vest-europeiske land. Planene og tiltakene for "det indre marked" har bidratt til økt vekst og en viss nedgang i ledigheten de siste år. Men tilbakeslaget knyttet til Gulf-krisen har gitt ny oppgang i ledigheten i de fleste land.

Levestandarden i hvert enkelt europeisk land og også i vårt eget land, er uløselig knyttet til omfattende samhandel og tette økonomiske forbindelser med andre land. Bare dersom vi er villige til å velge en vesentlig lavere levestandard, er det interessant å tenke seg mindre økonomisk samkvem med andre land. Nordmenn flest vil minst opprettholde sin levestan-

dard. De politiske partier har ambisjoner for fellesskapets ytelser. Isolasjonslinjen er derfor lite interessant i praktisk politikk. Norsk politikk for økt sysselsetting må formes ut fra at vi også i framtida vil være sterkt økonomisk avhengig av andre land. Vi vil oppleve store muligheter men også en sterk konkurranse fra utenlandske bedrifter og næringer. Økonomisk og politisk samarbeid, særlig i Europa, vil måtte være en viktig del av en strategi for full sysselsetting.

I Norge kunne vi lenge dempe virkningene av de internasjonale tilbakeslag gjennom økt innenlandsk aktivitet basert på bruk av oljeinntekter. Oljeprisfallet i 1986 gjorde det klart at det ikke kunne fortsette.

Men den økonomisk krise begynte før det. Avviklingen av kreditt-reguleringene uten at det var gjort noe med skattefradrag eller rentepolitikk ga en låne-eksplosjon som vi fortsatt betaler for. Bankene fordoblet sine utlån på tre år. De kunne kanskje skylde på politikerne fra begynnelsen. Men fra mai 1986 var det klar beskjed fra Regjering og Storting om at det gjaldt å dempe utlånene. Kredittkassen var en av de banker som midt på 80-tallet viste størst oppfinnsomhet med å omgå reguleringene. Det ble gitt lån for milliarder av kroner til gode og - viser det seg - mindre gode prosjekter uten at dette ble ført inn i hovedbøkene. Jeg tar med dette, fordi enkelte under den pågående valgkampen har søkt å bagatellisere betydningen av det vi gjerne kaller jappe-perioden, for de problemer vi nå sliter med. La meg legge til: de tendenser vi her snakker om var ikke knyttet til Willoch-regjeringens tid alene, men fortsatte i årene etterpå. De startet under borgerlig styre og en overdreven tro på at markedskreftene alene skulle kunne løse alle problemer.

Finanspolitikken måtte selvsagt strammes inn for å motvirke det overforbruk som hadde utviklet seg. Den innenlandske etterspørselen sank, og dermed gikk også produksjonen ned i 1988

og 1989. Sammen med en klar produktivitetsvekst i 1989 ledet dette til økt arbeidsledighet. Det viste seg at det ikke var behov for mange av de arbeidsplassene som var opprettet i privat sektor i årene 1984-86. Arbeidsplassene var skapt på sandgrunn.

Finanspolitikken ble lagt sterkt om i ekspansiv retning allerede fra og med 1989, gjennom reduserte skatter og økte offentlige utgifter. Dette fortsatte under skiftende regjeringer i 1990 og 1991. Den stimulans som ble gitt i årene 1989 til og med -91, overstiger langt virkningen av innstrammingerne i årene 1986 til og med -88. Norge fører nå en mer ekspansiv finanspolitikk enn noe annet OECD-land. Staten bruker alle sine oljeinntekter og 20 milliarder kroner i tillegg.

Det er ikke finanspolitikkenes skyld at det er lav etterspørsel i norsk økonomi. Det skyldes i stor grad den gjeld og de finansproblemer vi bærer med oss fra 80-årene i tillegg til ubalansen i bolig- og eiendomsmarkedet. Den internasjonale renteoppgang har dessuten forhindret den rentenedgang som ellers ville vært naturlig. Dagens høye realrentenivå virker bremsende på mange typer økonomisk aktivitet. En økonomisk politikk som muliggjør lavere renter er derfor av helt sentral betydning.

B. TILTAKENE OG STRATEGI SÅ LANGT

De konkrete tiltak som er satt i verk etter regjeringsskiftet i fjor høst, har bidratt til å gi lavere ledighet og høyere sysselsetting enn vi ellers ville hatt. Det er større aktivitet i stat, kommuner og i privat bygge og anleggsvirksomhet enn vi ville hatt uten økte bevilgninger og økte statsbankrammer.

Samtidig må vi bare beklage at de samlede virkninger av tiltakene er blitt mye mindre enn vi hadde håpet på. Alle som laget prognoser i fjor høst, undervurderte virkningene av det

som skjedde internasjonalt og av problemene i bolig- og eiendomsmarkedet. Men nettopp den sterke svikten i privat sektor viser behovet for økt offentlig aktivitet. De skadevirkninger i form av økende skatter, prisstigning og økende renter som enkelte advarte mot, har en ikke sett noe til. Vi har stimulert offentlig aktivitet uten å skade privat virksomhet.

Å styrke den internasjonale konkurranseevnen i norsk næringsliv står sentralt i vår økonomiske politikk. Myndighetene har lagt til rette for, og oppfordret til, moderate inntektsoppgjør. Større effektivitet i næringslivet og moderate inntektsoppgjør bedrer konkurranseevnen. Det vil gi økt sysselsetting i de konkurranseutsatte næringene, og skape økonomisk grunnlag for økt privat forbruk og økt offentlig virksomhet. Denne strategi er nødvendig for å få høy sysselsetting uten for stor oljeavhengighet.

Fagbevegelsen tok som ledd i denne politikk et ansvar det står respekt av i årene fra 1988 til 1990. Men de fagorganiserte har ikke tapt noe på det - prisstigningen er blitt så lav at kjøpekraften stort sett har utviklet seg bedre enn man hadde ventet. Også rentene har gått ned.

Vi kommer ikke forbi at mange av de arbeidsløse i dag betaler for en for sterk pris- og lønnsstigning i store deler av 70- og 80-åra. Det ble etablert et kostnadsnivå som vanlig industri har store vansker med å leve med. Vi må ikke vende tilbake til gamle synder selv om prisstigningen nå er under god kontroll.

Å satse på høyere lønnsvekst eller høyere prisstigning, vil være å undergrave nåværende arbeidsplasser og gjøre det enda vanskeligere å få til ny virksomhet. Høyere pris- og kostnadsvekst vil gjøre det vanskeligere å få ned ledigheten.

Den internasjonale konjunkturedgangen siden i fjor høst har

gjort det vanskeligere å få til vekst i konkurranseutsatt virksomhet. Og nettogevinstene i form av bedret konkurransevne er blitt mindre enn vi hadde håpet på. Men dette forandrer ikke det faktum at vi bare kan gjenreise den fulle sysselsetting på et trygt grunnlag med en industri og annet næringsliv som er konkurransedyktig internasjonalt.

For å motvirke den stigende arbeidsledigheten har myndighetene etter hvert satt inn en rekke tiltak. Som nevnt er finanspolitikken siden 1988 igjen blitt mer ekspansiv. Så langt har dette ikke fått negative virkninger i form av økende renter.

Statens finanser har tradisjonelt vært i god skikk i Norge. Dette er nå i ferd med å forandre seg. Veksten i trygdens utgifter har vært overraskende sterk i de senere år. Det gjelder ikke minst uføretrygden. Underskuddet på 20 milliarder i 1991 vil stige markert i årene som kommer. Ingenting tyder på at problemene er forbigående. Dette fører til at renteutgifter og gjeldsbetjening ellers kan bli en stadig mer tyngende post på statsbudsjettet. Dette vil kunne sette nye grenser for statens handlefrihet og det utgjør en ny trussel mot velferdssamfunnet. Ikke minst kan en sterk økning av statens lånebehov etterhvert føre til økte renter. Frykt for renteoppgang kan bremse næringslivets investeringer. På denne bakgrunn er det en viktig oppgave å sikre en forsvarlig utvikling i statsfinansene. Vi kan ikke sette inn nye tiltak uten å vise vilje til samtidig å gjøre noe med de utgifter som til nå har steget mer enn planlagt.

For å styrke sysselsettingen i næringslivet la Regjeringen i Revidert nasjonalbudsjett fram et tre-årsprogram med kritisk gjennomgang av og innsparing i overføringsordninger for å finansiere utbygging av infrastruktur og andre sysselsettings-
tiltak. For 1991 er omfanget 1,6 mrd kroner. Utover videreføring av nåværende budsjetter kan disse omfordelingene få et omfang på minst 3 mrd kroner i 1992 og minst 4-5 mrd kroner i

1993. Dette program bygger Regjeringen nå videre på.

C. BEDRE UTSIKTER TIL VEKST

Selv om etterspørsel, produksjon og sysselsetting har vært svak så langt, kan vi stå overfor et mer markert omslag i positiv retning i 1992/93. Følgende faktorer trekker i den retningen:

- Prisstigningen holder seg lav. Dette bidrar til økt kjøpekraft for store grupper.
- Vi har et overskudd i utenriksøkonomien som bidrer til å stabilisere valutaforholdene så lenge oljeprisen er på dagens nivå.
- Renten har falt markert.
- Husholdningenes disponible realinntekter øker nå betydelig.
- Det tar tid før de stimulansetiltak som ble vedtatt i budsjettet for 1991 og i Revidert nasjonalbudsjett 1992 begynner å virke. Mye er gjort for å få tiltakene til å virke raskt, men det er realistisk å anta at vi ennå ikke har sett virkningene av tiltakene, med unntak for de rene arbeidsmarkedstiltakene.
- Kommunene har styrket sin økonomi. En kan nå vente at utgiftene til kjøp av varer og tjenester vil vokse like sterkt som inntektene.
- Det planlegges økte investeringer i petroleumssektoren og i industrien.

D. STRATEGI OG TILTAK FOR ÅRENE FRAMOVER

Regjeringens strategi for å gjenreise den fulle sysselsetting bygger på tre pillarer:

1. Å legge til rette for økt vekst i industri og annen privat virksomhet.
2. Økt virksomhet i offentlig sektor.
3. Omfattende opplærings og arbeidsmarkedstiltak.

Som omtalt i Revidert Nasjonalbudsjett, vil Regjeringen legge opp til et generelt sett mer ekspansivt budsjett for 1992 enn for 1991. Utviklingen i månedene som har gått har bekreftet behovet for å gjøre dette, samtidig som vi bygger på opplegget for å omprioritere på utgiftsiden.

Grunnlaget for langsiktig nærings- og sysselsettingsutvikling er at vi holder fast ved den lave pris- og kostnadsutvikling, som også gir muligheter for lavere renter. Prisstigningen i år blir på rekordlave 3 1/2 prosent og utsiktene er gode for året som kommer.

Regjeringen legger opp til en mer offensiv statlig innsats for langsiktig næringsutvikling. I høst vil vi foreslå en vidtgående samordning av det statlige virkemiddelapparat, med sikte på større effekt både i nærings- og distriktpolitikken. Den nye banken eller fondet vil få større rammer for sine virkemidler enn summen av de nåværende institusjoner og nødvendige muligheter til å ta risiko for å være med på nyskaping og nyetableringer.

Statsbankenes rammer vil bli ført videre på et høyt nivå. Mulighetene til å finansiere utbedring av eksisterende boligmasse vil bli utvidet.

Regjeringen vil bidra til at Norsk Vekst får økte midler.

Forenkling av lover og regler er et viktig arbeidsområde. Det gjelder å få til en bedre samordning av nasjonale og lokale

tiltak. Vi må vise tillit til folk som vil skape noe nytt. Men politikerne kan ikke utløse initiativ og optimisme alene. Det ligger også et ansvar på næringsliv og andre. Vårt ansvar er å sørge for rammene og for å vise evne og vilje til å ta vare på og støtte opp om de som selv kan bidra med konkrete og positive tiltak.

Nye beregninger viser at forsiktighet og økt sparing hos husholdningene har gitt et bortfall av privat etterspørsel på omlag 10 milliarder kroner. Mindre privat forbruk og lavere investeringer er en hovedårsak til nedgangen i sysselsettingen i varehandel og bygg og anlegg. Skal vi gjenreise veksten i privat virksomhet, må husholdningene og bedriftene få tillit til og tro på framtida. Ansvarlige politikere må da holde fast på sine vedtak fra juni også i august. Regjeringen og Arbeiderpartiet har derfor klart avvist SV's forslag om å sløyfe den moderate skattelette som var en del av skatteforliket i vår.

Svikten i privat sektor, og Stortingets behandling av skattereformen gjør at Regjeringen går inn for en samlet lettelse i skatter og avgifter neste år på omlag 3 1/2 milliard kroner - mot tidligere planlagt knapt 2 1/2 milliard kroner.

Regjeringen har nå vedtatt at de innestående SMS-midlene kan tas i bruk allerede fra og med 16. september i år, og ikke fra årsskiftet som tidligere planlagt.

Selv om de fleste nok vil omplassere disse midlene i andre former for sparing, blir det nok en viss effekt i form av økt etterspørsel etter boliger og varige forbruks-goder. Det skyldes bl.a. at folk med dette får bedre oversikt over sin egen økonomi. Dette bør ha en positiv virkning for økonomien ettersom det ikke minst er de områder jeg nevnte som har vært preget av tilbakeslaget.

Problemene i finansnæringen bidrar til dagens lave aktivitet. Regjeringen er innstilt på å gjøre det som er nødvendig for å sikre et funksjonsdyktig norsk bank og kredittvesen. Statens Banksikringsfond viser nå sin nødvendighet.

For å sikre mangfold og et godt tilbud av banktjenester i alle deler av landet, har forslaget om en Norges Postbank basert på Postsparebanken og Postgiroen fått økt betydning.

I offentlig sektor fører tre-års-planen fra i vår til at de statlige investeringer i blant annet veger og jernbaner mv. vil stige med minst 20 prosent fra 1991 til 1992.

Stortinget har sluttet seg til opplegget for minst 1 1/2 prosent vekst i kommunesektoren i 1992. I tillegg vil det kunne bli økt kommunal aktivitet gjennom bruk av arbeidskraftmidler bl.a. ved en mer omfattende bruk av såkalte SKAP-prosjekter.

Regjeringen har lagt opp til en vesentlig utvidelse av utdanningstilbudet ved å finansiere 4 000 flere plasser i videregående skole og over 10 000 nye plasser i høyere utdanning. Vilkårene for høyere utdanning bedres gjennom en ytterligere nedsettelse av studielånerenten fra 1.januar 1992.

For å bidra til et omfattende samarbeid om den økonomiske politikk og tiltak som kan øke sysselsettingen, vil Regjeringen oppnevne et bredt sammensatt utvalg med representanter for LO og NHO, og de politiske partier samt fremstående fagøkonomer. Utvalget vil få i oppgave å gå gjennom alle viktige spørsmål knyttet til årsakene til den høye ledigheten og hva som kan gjøres i årene som kommer for å redusere den. Utvalget vil bli bedt om å legge fram sin hovedrapport i løpet av et års tid, slik at den kan brukes i arbeidet med det Langtidsprogram som skal legges fram for Stortinget våren 1993.

Det er vel et uttrykk for de politiske forhold, at dette

opplegg - som i stor grad bygger på et forslag fra Kristelig Folkeparti - blir tatt vel i mot fra mellompartiene og i fagbevegelsen - mens Høyre og Fremskrittspartiet er skeptiske. Vi tror selvsagt ikke at dette utvalg alene vil løse problemene. Men i en prosess der norsk økonomi og internasjonal økonomi ikke kan styres på samme enkle måte som i 50- og 60-årene, er det viktig å skape bred konsensus om den analyse og de tiltak som kan legge grunnlag for en mer positiv langsiktig utvikling.

4. FORHOLDET TIL SOVJETUNIONEN

Nå har vi alle de seneste uker og dager opplevd skjellsettende begivenheter i Sovjetunionen. Det som i morgentimene 19. august kunne se ut som en maktovertakelse etter et mønster som vi har sett før i Moskva viste seg å være et usedvanlig dårlig tilrettelagt forsøk på statskupp.

Det var tidlig et bilde fylt av motsetninger vi sto overfor. For det første fremsto en gruppe mennesker som representerte de institusjoner som vi vet har hatt den reelle makt i Sovjetunionen, det militære, KGB, innenriksministeriet, partiet. Samtidig var de personer som fremsto ikke slike som ville utgjøre en sannsynlig varig maktbasis i et land som hadde opplevd store forandringer.

Og da er det vi ser noe helt vesentlig, som også har felles trekk med omveltningene i Øst-Europa; Når undertrykkelsesapparatet ikke virker - når de væpnete styrker og sikkerhetspoliti enten nekter eller nektes å bruke makt mot egen befolkning, ja da var trykket i samfunnsmaskinen nå så høyt at de demokratiske krefter ikke var til å stoppe.

Uansett hvordan utviklingen videre blir kan det ikke være noen tvil om at Gorbatsjov selv la det historiske og politiske grunnlaget for utviklingen frem mot større åpenhet og mer demokrati.

Uansett hvordan utviklingen videre blir, med endrete forhold mellom republikkene og Unionens sentralmakt, så er det vårt største naboland det gjelder. Norge må ivareta sine interesser, både de som har et konstant grunnlag i naboforholdet og de nye som vi står overfor og som har å gjøre med ønsket om stabilitet å ta i bruk de nye muligheter som utviklingen vil innebære.

President Gorbatsjovs besøk i Norge ga anledning til en bred gjennomgang av utestående spørsmål i det norsk-sovjetiske forholdet. Her valgte regjeringen å gå offensivt til verks. Vi la selv viktige premisser for besøket ved å legge frem et norsk utkast til felles norsk-sovjetisk erklæring og ved å ta initiativet til en grundig forberedelsesprosess.

Det er første gang det har skjedd på denne måten i forholdet til Sovjetunionen. Det er flere her i salen som vil huske med hvilken mangel på glede vi har forhandlet om felles tekster med Sovjetunionen tidligere. Dette er erfaringer som lenge har farget vår tilnærming til vår nabo i øst. Nå har vi hatt den nye rammen som KSSE-enigheten har gitt oss.

Den norsk-sovjetiske erklæring har her bidratt til at vi har overvunnet noe av den skepsis som har gjort seg gjeldende mot å samarbeide bilateralt med Sovjetunionen. Det er ikke slik som mange tradisjonelt har fryktet, at Norge vil bli tvunget til å gå med på ordninger som vi ikke ønsker. Vi kan og skal ha større selvtillit enn som så.

Spørsmålet nå er hvilke følger de siste dagers hendelser vil få for oppfølgingen av samtalene i Oslo. Dette har flere sider. Vi ser ennå ikke det endelige bildet med hensyn til hvilke organer, sentralmakten eller Russlands myndigheter som vil bli våre samtalepartnere på ulike felt. Det sier seg selv at vi må utvikle et bredere sett av kontakter med den russiske republikk. Det er ikke tale om et enten eller, men om et både og. Det er grunn til å tro at de russiske myndigheter ikke vil

ha mindre interesse enn de sovjetiske i å utvikle samarbeidet på en rekke av de områder som omfattes av erklæringen. Vi ser at russiske regioner opptrer med større selvtillit og initiativ i forholdet til Norge og Norden. Det går på faglige kontakter. Det går på opprettelse av handelsselskaper. Det er blitt enklere å få kontakt, og grunnlaget er lagt for bredere nettverk.

Resultatet av vårt arbeid i mai og juni er blitt en felles erklæring som vil utgjøre et arbeidsprogram for tiden fremover. Erklæringen innebærer en bedret strategisk utgangsposisjon for Norge over et bredt felt av saker.

- Det er enighet om å styrke den politiske dialog gjennom avholdelse av regelmessige konsultasjoner om internasjonale og bilaterale spørsmål.

- Vi fikk spikret Sovjetunionen fast til den vesentlige fremgang som i de senere år er oppnådd om avgrensningen i Barentshavet, og dette ble ytterligere understreket av presidenten selv på pressekonferansen der han sa at 3/4 av spørsmålet var løst.

- Partene understreker viktigheten av å løse problemer som hindrer utvidelsen av samhandelen. Det har trolig sammenheng med drøftelsen og erklæringen at norske firmaer fikk oppgjør for ubetalte leveranser kort tid etter besøket.

- Det var også enighet om å påskynde fremdriften i forhandlingene om modernisering av nikkerverkene på Kola og om å søke å slutføre forhandlingene så raskt som overhodet mulig med sikte på at moderniseringen kan være slutført på kortest mulig tid, om mulig innen 1995.

- Når det gjelder atominstallasjoner i vårt nærområde er det enighet om å styrke informasjonsutvekslingen, og vi fikk understreket viktigheten av samarbeid om tiltak for å styrke

sikkerheten.

- Vi fikk satt de kjernefysiske prøvesprengninger på Novaja Zemlja på dagsordenen også ut fra miljøvern hensyn. De er enige om å holde nær kontakt i denne sak. Slik at vi her fikk aksept for at dette er en sak som i høy grad angår Norge

- Det var videre enighet om å styrke samarbeidet vedrørende bekjempelse av forurensninger i Barentshavet. Arbeidet med en avtale om beredskap kan ventes slutført allerede i september.

- Endelig er det enighet om å videreutvikle kontaktene mellom regionale myndigheter i Nord-Norge og Nordvest-Russland, om å utbygge samarbeidet på en lang rekke områder som har betydning for de nordlige landsdeler og som kan legge grunnlag for sysselsetting og større optimisme.

Vi står foran en utvikling der også vår egen landegrense med Sovjetunionen og Russland blir mer åpen. Kommunikasjoner utvides. Interessen er stor.

Nå skal vi ikke undervurdere betydningen av en svikt i sovjetisk økonomi på 20 - 25% i år. Vi går inn i en periode der viktige spørsmål for økonomisk engasjement og samarbeid er ubesvart. Det gjelder eiendomsforhold, beskatning - lovgivning og styring. Hvor langvarig denne uklarheten vil bli er det ingen gitt å si idag, men på sikt ligger det til rette for større engasjement og statsning.

I tillegg til selve erklæringen ble det under Gorbatsjovs besøk enighet om å opprette et norsk-sovjetisk forum for energi og miljø. Dette ble foreslått av meg og akseptert av Gorbatsjov over bordet.

Hensikten er å skape en ramme for samarbeid som er mulig også sålenge vi ikke har en endelig avtale om avgrensningen i

Barentshavet. Vi har sterke miljø-interesser knyttet til sovjetisk industri og energi. Norske firmaer har mye å bidra med, både når det gjelder miljø- og energigivnnlig teknologi og petroleumsvirksomhet generelt. Vi vil ikke se tiden mer an enn nødvendig før vi presenterer et første konkret opplegg fra vår side.

5. INTERNASJONALE MILJØOPGAVER

Miljø- og Øst-Europa prioriteres høyt av Regjeringen. La meg ta utgangspunkt i at for å komme videre i de land som allerede er kommet langt i å bekjempe miljøproblemene av første generasjon, slik som mange Vest-Europeiske land, er det viktig at ytterligere tiltak skjer på en måte som er kostnadseffektiv. Hvis ikke risikerer vi at prosessen stopper opp på grunn av mangel på bred støtte.

Vi må også se den klare sammenheng mellom internasjonalt engasjement og norsk politikk. Vi har sterke interesser som produsent og foredler av energi og må se til at våre utviklingsmuligheter ikke svekkes ved at internasjonalt samarbeid for en gal innretning.

Det er viktig at innsatsen settes inn der den kaster mest av seg. Ser vi på den grenseoverskridende forurensning er grensenytten av å investere en ny miljøkrone eller ECU er langt lavere i Vest-Europa enn i Øst-Europa, og problemene vil ramme oss alle dersom vi ikke får tatt tak i de største problemene. Kola-prosjektet er Norges største miljøproblem. Vi har sett at tilstanden i Øst-Europa er katastrofal og ressursene begrensede.

Det er i dette lys regjeringen arbeider for å få gjennomslag for en ny generasjon miljøavtaler, der systemet med flate prosentvise reduksjoner land for land må vike for en system der land løser problemene i fellesskap. Dette gjør vi på det Europeiske plan. Dette er vår linje i klimaforhandlingene.

Det er i de samme perspektiv vi må se regjeringens engasjement i spørsmålet om et miljø-for-gjeld fond for Polen og i opprettelsen av et norsk-tsjekkoslovakisk forum for energi og miljø som ble avtalt med President Havel i Oslo i mai.

I Polen-saken bisto Norge Polen i utviklingen av et konsept for hvordan deler av Polens gjenværende utenlandsgjeld kunne konverteres til miljøinvesteringer i Polen. Ideen er at det blir frigitt nye midler for å påskynde integrasjonen av Polen i internasjonalt miljøsamarbeid og å sette landet raskere istand til å nå de mål som er satt i internasjonale avtaler. Det skal ikke legges skjul på at mange land er skeptiske til dette, men uten at vi prøver nye veier vil utviklingen gå for sakte.

Derfor er også Polen-saken et bidrag til den globale diskusjon om hvordan bærekraftig utvikling kan finansieres og som vil være et av de helt sentrale spørsmål på FNs konferanse om miljø og utvikling i Rio neste år.

Miljøpolitikken er kanskje det felt som sterkest viser sammenhengen mellom nasjonal politikk og internasjonalt samarbeid. Nasjonalstaten er for liten til å mestre mange av de kravene innbyggerne krever løsninger på. Den er for liten til å møte de regionale og globale utfordringene vi står overfor bl.a. på miljøområdet. Derfor vil miljø- og ressurs spørsmål bli en stadig viktigere del av vårt internasjonale engasjement. Dette er vår nye interessepolitikk - sikkerhet, miljø og utvikling.